

01 Haziran 2005
TS/BAS-BÜL/05-38

"Doğru Başlangıç: Türkiye'de Okul Öncesi Eğitim" Özet Bulgular

Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD), "Doğru Başlangıç: Türkiye'de Okul Öncesi Eğitim" başlıklı raporunu 1 Haziran 2005 tarihinde kamuoyuna tanıttı. Boğaziçi Üniversitesi, İlköğretim Bölümü Başkanı Prof. Sevda Bekman ve Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Başkanı Dr. Can Fuat Gürlesel tarafından kaleme alınan raporda özetle şu görüşlere yer verildi:

“Erken Çocukluk Eğitimi’nin (EÇE) amacı çocukları yaşatmak, onların büyüme ve gelişmelerine destek olmak ve bakımlarını sağlamaktır. Erken yaşlar (0-6) gelişimin (bilişsel, sosyal, duygusal ve fiziksel) en hızlı olduğu yıllardır. Çocuklar belirli genetik potansiyel ile doğmaktadırlar. Ancak bu potansiyeli en üst noktasına kadar kullanabilmek çocuğun çevresinin onun gelişimine ne denli destek verdiği ile yakından ilgilidir. EÇE çocuğa uyarıcı bir çevre sağlayarak gelişimini olumlu yönde etkileyebilmektedir.

Sosyal ve ekonomik şartlar açısından elverişsiz ortamlarda yaşayan çocuklar ortama bağlı kısıtlamalardan dolayı genetik potansiyellerine ulaşamayabilirler. Bu hedef kitle için ortama bağlı kısıtlamaları kaldırmak ve destekleyici kaynakları artırmak önemlidir. Bu, EÇE programları ile gerçekleştirilebilmektedir.

EÇE’ye önem verildiğinde kız çocuklarına yönelik ayrımcılığın üstesinden gelinebilmekte ve ailelerin kız çocuklarının yetenek ve geleceği ile ilgili görüşlerinin değişmesi sağlanabilmektedir. Bu durum kız çocukların da okula daha iyi hazırlanmalarına ve okulda başarılı olmalarına yol açabilmektedir. Bu ise, kızların daha çoğunun okula gitmesi ve yetişkinlikte üretken bir konuma gelebilmesi demektir.

EÇE’nin bir başka önemi ise gelişimi okullaşmayla ve daha sonrası ile ilişkilendirmesidir. Okul öncesi devrede hem çocuk hem de ailesi okula hazır olursa çocuk okula hazır başlayacak, bu da onun okula devamını ve başarısını, yaşamda da ilerlemesini sağlayacaktır.

Dünyada sosyal ve demografik şartlar sanayileşmeyi ve kadının işgücüne katılımını getirmiştir. Bu bağlamda kadın çalıştığı için çocukların bakımı konusunda destek almak önemli hale gelmiştir. Dünyada durum bu iken Türkiye’de çalışan kadın sayısı çok yüksek değildir. EÇE hizmetleri çalışan kadınların ihtiyaçlarını karşıladığında hem daha çok kadın işgücüne katılabilecek hem de çalışırken çocuğu bakılan kadının doğal olarak üretimi artacaktır.

İnsani gelişmişlik ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki insani gelişmeyi doğrudan etkileyen EÇE’yi de önemli kılmaktadır. Çocukların daha gelişmelerinin ilk yıllarında beslenmesini, sağlığını, bilişsel

**TÜRK SANAYİCİLERİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ
BASIN BÜROSU**

Meşrutiyet cad.No.74 Tepebaşı 80050 – İSTANBUL
Tel: (0212) 2495448 / 2491929 / 2515313 / 2490723 Fax: (0212) 2933783

gelişimini ve sosyal etkileşim becerilerini geliştirmeyi amaçladığından EÇE ile insani gelişim arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır.

Kapsamlı ve nitelikli bir EÇE uygulaması toplumun eğitim düzeyini yükseltecek, daha sağlıklı olmasını sağlayacak, toplumsal uyuma ve buna bağlı olarak beşeri sermayenin güçlenmesine neden olacaktır. Araştırmalar göstermektedir ki okul öncesi dönemde insan sermayesine yapılan yatırımların getiri oranı en yüksek düzeyde olmaktadır. Yaş ilerledikçe okul çağı sonrasında insan sermayesine yapılan yatırımların getiri oranı giderek düşmektedir. Bu durum, insani gelişme ve ekonomik büyüme için insan sermayesine yatırımın erken çocukluk dönemlerinde yoğunlaştırılması gereğini ortaya koymaktadır.

EÇE programlarında beş farklı yaklaşım bulunmaktadır: Kurumsal temelli hizmetler, ev temelli hizmetler, topluluk kalkınmasını sağlama, kurumları güçlendirme, bilinç ve talep yaratma. EÇE politikaları belirlenirken tek bir yaklaşıma bağlı kalınmaması ve bu birbirini tamamlayan beş yaklaşımın birlikte devreye konması EÇE sisteminin etkinliği açısından önemlidir. Politikalar tek bir hedefe yoğunlaştığında etkili bir sistem kurulamamaktadır.

Dünyada EÇE programlarının fayda-maliyet analizlerine ilişkin olarak yapılmış birçok çalışma vardır. A.B.D’de Abecedarian ve Perry Okul Öncesi Projeleri ile ilgili analizlerde Perry Okul Öncesi Projesi için yatırılan her dolara karşı alınan dolar 7, Abecedarian Projesi için ise 4’tür. Bolivya’da büyük kentlerin gecekondu bölgelerinde yaşayan çocukları hedefleyen PIDI programının fayda-maliyet oranı 2.26 olarak bulunmuştur. Mısır’da gerçekleştirilen bir araştırmada oran 1.20 ile 5.81 arası bir yelpazeye yayılmıştır. Yine Ürdün’deki araştırmada oranlar 1.49 ile 3.06 arasında gerçekleşmektedir.

Uluslararası alanda EÇE’nin önemi giderek artmaktadır. Birleşmiş Milletler ve Dünya Bankası, insani gelişmişlik temelinde erken çocukluk gelişimine ve eğitimine artan önem vermekte ve finansman olanakları sağlamaktadır.

Ülkelerin uygulamalarında da önemli gelişmeler görülürken, uygulamaların birbirlerinden farklılıklar taşıdıkları gözlenmektedir. Avrupa Birliği (AB) ülkeleri arasında da bu farklılık görülebilmektedir.

EÇE’de hedef kitle farklı yaş grupları olmakla birlikte öncelik okul öncesindeki 5-6 yaş grubu olmaktadır. EÇE hizmeti çoğunlukla kamu tarafından karşılanmaktadır ve temel eğitim hizmetinin dışında ayrıca ve yine çoğunlukla kamu tarafından zorunlu olarak sunulmaktadır. Hizmetlerin finansmanında da çoğunlukla kamu kaynakları kullanılmaktadır.

Hizmetlerden yararlanma oranları bazı ülkelerde 3-5 yaş grubu için yüzde 100’e yaklaşmıştır. Gelişen ve az gelişmiş ülkelerde ise bu oran düşmektedir. EÇE hizmetleri kamu tarafından zorunlu olarak sunulmakla birlikte, çoğu ülkede katkı payı veya benzeri isimler altında bir ücret alınmaktadır. Bu ücret ödenebilir ve sunulan hizmetlerin bir kısmını karşılayacak nitelikte olmaktadır.

EÇE hizmetleri daha çok kurumsal model ile sunulmaktadır. Bununla birlikte bu modelin eşdeğeri eğitim niteliğine sahip diğer modeller de artan oranda uygulanmaktadır.

TÜRK SANAYİCİLERİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ BASIN BÜROSU

Meşrutiyet cad.No.74 Tepebaşı 80050 – İSTANBUL
Tel: (0212) 2495448 / 2491929 / 2515313 / 2490723 Fax: (0212) 2933783

EÇE'nin önemine binaen Brezilya ve Portekiz örneğinde olduğu gibi ülkeler yakın dönemlerde kapsamlı idari, hukuki ve mali reformlar yaparak kısa sürelerde yüzde 100 okullaşma oranlarına ulaşmayı hedeflemektedirler.

Türkiye'deki erken çocukluk hizmetine bakıldığında hizmetlerin ağırlıklı olarak, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (Okul Öncesi Eğitim, Kız Teknik Eğitim, Çıraklık ve Yaygın Eğitim Müdürlükleri) ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) tarafından verildiği görülmektedir. Devlet kuruluşlarına ek olarak sivil toplum kuruluşları (STK) da farklı devlet kuruluşları ile işbirliği içinde ya da tek başına farklı EÇE hizmetleri vermektedir. Bu STK'ların başlıcaları Anne Çocuk Eğitim Vakfı, Kadın Emekini Değerlendirme Vakfı ve Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği ile bir uluslararası kurum olan UNICEF'dir.

Türkiye'deki sistemle ilgili veriler ancak 5-6 yaş grubuna ağırlıklı olarak eğitim verildiğini ve bu yaş grubunu 4-6 yaşarası grubun takip ettiğini göstermektedir. Bu rakamlara göre 4-6 yaş grubunun sadece % 16'sı EÇE'den yararlanmaktadır. Sisteme bakıldığında eğitimin ağırlıklı olarak sunulduğu kurumlar ana okulları ile ana sınıflarıdır. Ana okulları ile ana sınıflarında okullaşma 1991-92 döneminde yüzde 5.1 iken bu oran 2004-05 döneminde yüzde 16'ya yükselmiştir.

Türkiye'deki EÇE sisteminde birçok kısıtlar vardır. Hizmetin sadece kurum merkezli olması, bu hizmete ulaşımı büyük oranda etkilemektedir. Ayrıca 4-6 yaşlarına ağırlık verilmesi, geri kalan diğer çocukların hizmetten faydalanamadığı anlamına gelmektedir. Devletin şimdiye dek benimsediği yaklaşım böyle olunca, ulaşılan çocuk sayısı her zaman yetersiz kalacaktır. Türkiye genelindeki EÇE kurumlarının çoğu büyük illerde ve ülkenin batısında yer almaktadır.

Sistemde yaygın olan hizmetler de özel olup ücretlidir. Oysa ülkemizde risk grubu olarak adlandırılan, içinde bulunduğu şartlar açısından gelişimi en fazla tehdit altında olan, EÇE'den en fazla faydayı sağlayacak çocuklar, ülkemizin görece daha az kalkınmış doğu ve güney doğu kesiminde, özellikle de kırsal bölgelerde yaşamaktadır ve paralı olan hizmetlerden faydalanamamaktadır.

Erken çocukluk gelişimi programlarına genelde sadece ilköğretime hazırlık açısından bakılmakta olup tüm sistem buna göre planlanmaktadır. Özellikle risk altında yaşayan çocuklara yönelik sunulması gereken "müdahale" ve "risk önleyici" yaklaşımları sunulmamaktadır.

EÇE'nin içeriği, kapsamı ve uygulamaları ile ilgili (fiziksel ortam haricinde) temel standartlar yoktur. Üstelik MEB'e bağlı kurumların ayrı, SHÇEK'e bağlı kurumların ayrı müfredatı vardır. Standartlar olmadığı için de bu kurumları denetleyen yetkili ve bilgili kişiler bulunmamaktadır.

Kurum merkezli EÇE sınıflarını ilköğretime bağlı, EÇE kökenli olmayan müfettişler denetlemektedir. Merkezi bir çerçevenin çizildiği eğitim programı, ülkenin farklı yerinde, farklı koşullardaki çocukların bazılarının ihtiyaçlarını karşılarken, bazılarını yetersiz ve yabancı kalabilmektedir. Halihazırda MEB'e bağlı okullarda sadece dört yıllık üniversite eğitimi alanlar öğretmen olabilirken SHÇEK'e bağlı okullar

TÜRK SANAYİCİLERİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ BASIN BÜROSU

Meşrutiyet cad.No.74 Tepebaşı 80050 – İSTANBUL
Tel: (0212) 2495448 / 2491929 / 2515313 / 2490723 Fax: (0212) 2933783

için böyle bir koşul söz konusu değildir. Önemli sorunlardan biri de EÇE ile ilgili sağlıklı istatistiklerin bulunmamasıdır. Oysa sağlıklı planlama ve politika üretme, sağlıklı program geliştirme ancak doğru verilerin temel alınması ile mümkün olabilmektedir.

Ülkemizde okul öncesi eğitim harcamalarının toplam bütçe içindeki payı binde 1, MEB bütçesi içindeki payı ise yüzde 1 seviyesindedir. Bu durum eğitim politikalarında EÇE'ye yeterli önemin verilmediğinin önemli bir kanıtıdır.

Halbuki Türkiye'de EÇE programları için yapılan fayda-maliyet analizi çalışmasında elde edilen oranın oldukça yüksek olduğu bulunmuştur. Kısıtlı bir senaryo, yatırılan her 1 dolara 4.35 dolar alındığını, daha esnek bir senaryo ise her dolara 6.31 dolar alındığını göstermektedir. Aynı analizin ev temelli bir program olan Anne-Çocuk Eğitim Programı (AÇEP) için yapılması halinde, fayda-maliyet oranı daha da yükselmektedir. Buna göre AÇEP için fayda-maliyet oranı kısıtlı senaryoda 5.91, esnek senaryoda 8.14 olmaktadır.

Bu çerçevede, Türkiye'de EÇE'ye ilişkin olarak kapsamlı bir idari, hukuki, mali ve teknik reforma ihtiyaç duyulmaktadır. Okul öncesi eğitim yerine EÇE anlayışı ve kavramı benimsenmeli ve uygulanmalıdır. EÇE kapsamı eğitim – bakım yaklaşımı ile oluşturulmalıdır. EÇE'nin 6 yaşgrubu çocuklara kamu tarafından sunumu zorunlu hale getirilmelidir.

6 yaşgrubu çocuklara verilecek zorunlu EÇE, temel ilköğretimin 1 yıl önce başlatılması ve/veya ilave bir eğitim değildir; EÇE'nin temel eğitim kapsamı içine alınmasıdır. Bu, ilköğretimden farklı ancak ilköğretimin ilk iki yılına uyumu gözetilen bir eğitimidir.

EÇE içinde 6 yaş(61-72 ay) grubu öncelikli hedef kitledir. İkinci öncelikli hedef kitle 45 yaşgrubu (37-60 ay), üçüncü öncelikli hedef kitle ise 0-3 yaş(0-36 ay) grubudur. Kamu tarafından verilecek olan EÇE hizmetleri ücretsiz olacaktır.

Öncelikli temel hedef 6 yaşgrubunda EÇE hizmetlerinden yararlanma oranını 2010 yılında yüzde 100'e çıkarmaktır.

EÇE hizmetlerinin temelini kurumsal model oluşturmaktadır. Kurumsal model ile birlikte, aynı eğitim sonuçlarını verebilecek yerleşik, yaygın ve kabul görmüş diğer uygulama modelleri de kullanılacaktır. Bu modellerin kurumsal modelle eşdeğer ve en az bir yıllık olması koşulu öngörülmektedir.

EÇE hizmetlerinde diğer modellerin kullanımı yaygınlaştırılmaktadır (Anne-Çocuk Eğitim Programı gibi). 2010 yılında 6 yaşçocuklar için hizmetlerin yüzde 80'nin kurumsal model, yüzde 20'sinin diğer modeller ile verilmesi öngörülmektedir. Buna göre 2010 yılında 1 milyon 304 bin olacak 6 yaşgrubu çocuğun 1 milyon 43 binin kurumsal model, 261 bininin diğer modeller ile eğitimi sağlanacaktır.

TÜRK SANAYİCİLERİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ BASIN BÜROSU

Meşrutiyet cad.No.74 Tepebaşı 80050 – İSTANBUL
Tel: (0212) 2495448 / 2491929 / 2515313 / 2490723 Fax: (0212) 2933783

TÜSİAD BASIN BÜLTENİ

Kurumsal model içinde, ikili öğretime geçilmesi ile birlikte 2006 yılında 662 bin çocuğa eğitim verilecek kapasiteye ulaşılmaktadır. Bu yüzde 58’lik bir okullaşma oranıdır. 2010 yılında yüzde 100’e ulaşmak için ise ilave 9.425 derslik, 1.885 okul ve 35.500 öğretmene ihtiyaç duyulmaktadır. Diğer modeller ile 2010 yılında toplam 261 bin (yüzde 20) çocuğa eğitim verilmesi öngörülmektedir.

Kurumsal ve diğer modeller ile EÇE hizmetlerinin sunulması ve 2010 yılında yüzde 100 okullaşma oranına ulaşılması için kamunun 2006-2010 yılları arasında ihtiyaç duyduğu kaynak 6.35 milyar dolardır. Kamu, kurumsal modelde 5 yıl boyunca okul yapım-donatımı için 240 milyon dolar, öğretmen yetiştirme için 85.2 milyon dolar ve işletme giderleri için 5.99 milyar dolar kaynağa ihtiyaç duyacaktır. Kamu için diğer modellerin kurulum ve işletme giderleri ihtiyacı ise 5 yıl için 76 milyon dolardır. EÇE hizmetlerinin sunulmasında önerilen hedeflere ulaşılması için kamu önemli bir kaynak ihtiyacı ile karşı karşıyadır.

EÇE hizmetlerinin sunulmasında önerilen hedeflere ulaşılması için kamu kaynakları dışındaki kurumların kaynakları da genişölçüde kullanılmaktadır. Dünya Bankası, Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler gibi uluslararası kaynaklar, il özel idaresi ve belediyeler gibi yerel yönetim kaynakları ile özel sektör ve STK kaynakları da kullanılmaktadır.

EÇE hizmetlerinin etkin sunumu için idari ve hukuki reformlara ihtiyaç duyulmaktadır.

MEB içindeki “Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü”, “Erken Çocukluk Eğitimi Genel Müdürlüğü” haline dönüştürülmelidir. EÇE hizmetlerinin uygulanmasında yetkili ve sorumlu birim bu müdürlük olmalıdır. MEB bünyesindeki EÇE hizmetlerinin sunumunun koordinasyonu için Erken Çocukluk Eğitimi Koordinasyon Kurulu (Kurul) oluşturulmalıdır. Kurulun sekreteryasını Erken Çocukluk Eğitimi Genel Müdürlüğü yürütmelidir. Kurulun temel görevi farklı kamu ve özel kurumların çeşitli hukuki düzenlemelere bağlı olarak sundukları EÇE hizmetlerinin koordinasyonunun sağlanmasıdır. Kurul, bu amaçla eğitim modelleri, programları, denetim ve çalışanlar ile ilgili ortak standartları hazırlayacak, sertifikasyon ve akreditasyon normlarını oluşturacaktır.

EÇE hizmeti vermeye yetkili tüm kurumlar “Erken Çocukluk Eğitimi Hizmet Kurumu” sıfatını, diğer yetkili model uygulamaları ise “Erken Çocukluk Eğitimi Hizmet Modeli” sıfatını taşıyacaklardır. EÇE kurumsal model ağırlıklı olarak verilecektir. Kurumsal modelde ikili öğretim olacaktır. Gönüllü olan öğretmenler çift öğretimde görev alabilmelidirler. Hizmetlerin denetiminde çoklu denetim sistemi benimsenmelidir. Denetimde performans ölçümü ve iyileştirme temel öncelik olmalıdır. Hizmet içi eğitim programlarının da belirli standartları olmalıdır.

Eğiticiler ve çalışanların ünvanları ile ilgili olarak ortak standartlar oluşturulmalıdır. Eğitici açığını kapamaya yönelik eğitim sürecinde 2+1+1 yıl sisteminin uygulanması ve son bir yılda eğitici olarak sosyal haklarını kazanmış şekilde ve nezaretçi gözetiminde eğitim vermeye başlanması öngörülmektedir. Öğretmen istihdamında “kadrosuz usta eğitici” yerine “kadrolu öğretmen” alımına öncelik verilmelidir. Dört yıllık lisans mezunları “kadrosuz usta eğitici” statüsünde istihdam edilmemelidir.

TÜRK SANAYİCİLERİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ BASIN BÜROSU

Meşrutiyet cad.No.74 Tepebaşı 80050 – İSTANBUL
Tel: (0212) 2495448 / 2491929 / 2515313 / 2490723 Fax: (0212) 2933783

TÜSİAD BASIN BÜLTENİ

Yukarıdaki öneriler çerçevesinde kısa sürede atılması gerekli öncelikli adımlar, ilgili oldukları alanlar belirtilerek, sırasıyla aşağıda sunulmaktadır:

- Kamunun 6 yaşgrubu için EÇE hizmeti sunmasının zorunlu hale getirilmesi (hukuki).
- MEB içinde Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü'nün "Erken Çocukluk Eğitimi Genel Müdürlüğü"ne dönüştürülmesi ve MEB bünyesinde "Erken Çocukluk Eğitimi Koordinasyon Kurulu"nın kurulması (idari, hukuki).
- Kurul ve müdürlüğün EÇE hizmetleri için kurumsal model ve diğer modeller ile ilgili asgari standartları belirlemesi (idari).
- 2005-2006 eğitim döneminde 6 yaşgrubu için zorunlu eğitimin başlatılması. Bu amaçla mevcut kapasitenin (okul ve derslik) ikili öğretim ile kullanıma hazırlanması (idari, mali).
- İlk aşamada mevcut kapasitenin (okul ve derslik) olanak verdiği ve öncelikle az gelişmişve gelişen yörelerde eğitime başlanması.
- Mevcut kapasitenin yanı sıra eğitici ve diğer çalışan kadrosu atamaları ile diğer ihtiyaç ve donanımların tedariki (idari, mali)."

TÜRK SANAYİCİLERİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ
BASIN BÜROSU

Meşrutiyet cad.No.74 Tepebaşı 80050 – İSTANBUL
Tel: (0212) 2495448 / 2491929 / 2515313 / 2490723 Fax: (0212) 2933783